

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:10.09.2022 ✓Accepted/Kabul:10.11.2022

DOI:110.30794/pausbed.1173418

Research Article/Araştırma Makalesi

Altın, U. (2022). "Japonya Genelkurmay Başkanlığı İstihbarat Bürosunun Oluşumu", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2022 Sayı 53: Özel sayı 2, Denizli, ss. Ö173-Ö187.

JAPONYA GENELKURMAY BAŞKANLIĞI İSTİHBARAT BÜROSUNUN OLUŞUMU

Uğur ALTIN*

Öz

Bu makalenin amacı, Japonya Kara Kuvvetleri'nin ayrıcalıklı Başkomutanlığı olan Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın altında kurulan, "İstihbarat Toplama Bürosu'nun" Meiji Dönemi'nden Birinci Dünya Savaşı'na kadar nasıl değişime uğradığını ve bu büronun ne şekilde bürokratik bir yapılanma geliştirdiğini ortaya koymaktır. Bunun yanı sıra Japonya Genelkurmay Başkanlığının yabancı ülkelerde kurduğu istihbarat ağı incelenecektir.

I. Bölüm'de, Japonya Genelkurmay Başkanlığı (Sanbōhonbu) kurulmadan önceki dönemde Ordu Bakanlığı (Heibushō) altında var olan istihbarat birimi incelenecektir. Ayrıca bu istihbarat biriminin istihbarat kapasitesi, görev ve işlevleri hususunda yapılan yönetmelik değişiklikleri tanıtılacaktır.

II. Bölüm'de, Prusya modeline göre yapılandırılan Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın kurulma süreci ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Japonya Genelkurmay Başkanlığının, yaptığı yönetmelik değişiklikleriyle istihbarat toplama sisteminin ne şekilde değişime uğradığı ve istihbarat ağının hangi nedenlerle genişletildiği açığa çıkarılacaktır.

Son olarak III. Bölüm'de, gerçekleştirilen yapısal reformlarla askerî атаşe ve gözlemcilerin Avrupa ve Amerika'da oluşturduğu istihbarat ağı kronolojik olarak verilecektir. Öte yandan Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat hedef ve amaçlarının, dönemin konjonktürüne göre nasıl değiştiği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Japonya Genelkurmay Başkanlığı, Sanbōhonbu, Askerî istihbarat, Islahat.*

FORMATION OF THE INTELLIGENCE BUREAU OF JAPANESE GENERAL STAFF

Abstract

The purpose of this article is to reveal how the Japanese General Staff established the "Bureau of Intelligence Gathering" from Meiji Era to the First World War and how its bureaucratic reforms had been implemented. Furthermore, the intelligence network established by the Japanese General Staff will be examined.

In chapter I., the structure of intelligence bureau which existed before the establishment of the Japanese General Staff (Sanbōhonbu), under the Ministry of Army (Heibushō) will be examined. Also, the capacity and the function of the intelligence bureau will be introduced.

In chapter II., establishment of the Japanese General Staff, remodeled with Prussian style will be examined. By exploring the regulation changes of the intelligence gathering system, it will be revealed that how the Japanese General Staff expanded its intelligence network.

Finally, in chapter III., the systemic reforms of the intelligence network created by military attachés and observers in Europe and America will be revealed chronologically. Furthermore, the intelligence targets and their purposes modified according to the conjuncture of the period will be examined.

Keywords: *Japanese Army General Staff, Sanbōhonbu, Military intelligence, Reforms.*

*Arş.Gör. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, YOZGAT.
e-posta:ugur.altin@yobu.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-0211-3730>)

GİRİŞ

Genelkurmay Başkanlığı (General Stab) Gerhard von Scharnhorst'un Prusya Ordusu'nda oluşturduğu askerî yapılanmadır. Temel kurulma amacı, savaş ve barışta askerî planlama, iletişim ve denetleme kurumu olarak faaliyet göstermesi olsa da kurum Scharnhorst'un vârisleri tarafından geliştirilmiştir. Vârisler tarafından geliştirilen amaç, barış dönemi çalışmaları, potansiyel düşmanlara yönelik istihbarata dayalı durum analizleri yapmak ve bu analizlerle askerî planlamayı oluşturmak olarak belirlenmiştir. General Stab somut başarısını Helmuth Karl Bernhard von Moltke¹'nin Genelkurmay Başkanlığı döneminde patlak veren Fransa-Prusya Savaşı'nda (1870) göstermiştir. Moltke, 1867 yılında Genelkurmay Başkanlığı'nı yeniden yapılandırarak üç yeni büro eklemiştir. Bunlar: I. Büro; Avusturya, Rusya, Kuzey Avrupa, Türkiye, Yunanistan ve Asya, II. Büro; Prusya, Almanya, İsviçre ve İtalya, III. Büro² ise; Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, İspanya ve Amerika'nın coğrafi yapısını, siyasi gelişmelerini takip etmek ve araştırmalar yapmak için kurmuştur (Dupuy, 1977: 92). Coğrafi yapı, siyasi gelişmeler ve demiryolu ağları hakkında toplanan bilgiler sonucunda elde edilen analizlere göre Fransa-Prusya Savaşı'nda demiryollarını, askerlerin seferberliğini ve mühimmat lojistiğini başarılı bir şekilde kullanılmasıyla zafer kazanılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Prusya'nın askerî başarısı nedeniyle Avrupa ülkeleri sırayla Prusya tarzı Genelkurmay Başkanlığı'nı model almıştır.

Japonya, Alman modelli askerî örgütlenmeyi 1878 yılından itibaren ithal etmeye başlamıştır. Ancak bunun öncesinde 1871 yılı temmuz ayında Ordu Bakanlığı'nın altında Fransa'yı model alan ve modern Genelkurmay Başkanlığı ile benzeşen bir büro oluşturulmuştur. Bu kurum, Bakufu Ordusundan aktarılan Fransız modeli sistem içerisinde uygulanmıştır.

I. Bölüm'de Japonya Genelkurmay Başkanlığı öncesi askerî sistemi anlamak için Ordu Bakanlığı altında oluşturulan Genelkurmay Bürosu'nun istihbarat toplama sistemi incelenecektir. Genelkurmay Bürosu'nda istihbarat faaliyetleri, ilgili yönetmelik bazında nasıl kararlar alındığı ve ne tür bilgi toplama faaliyetlerinde bulunulduğu irdelenecektir.

1. Japonya Kara Kuvvetleri Genelkurmay Bürosu'nun İstihbarat Yapısı

Günümüz Japonya diplomasi ve siyasi tarihi araştırmalarında İkinci Dünya Savaşı öncesi Japonya İmparatorluk Ordusunun olumlu yönlerinden pek bahsedilmemektedir. Araştırmaların odak noktası sivil kontrol dışına çıkan başına buyrukluğu, gizli operasyonları ve iç siyasete müdahale gibi olumsuz yönler olmuştur; ancak Japonya Genelkurmay Başkanlığının faaliyetlerinde sivil dış politikadan bağımsız, başına buyruk kararlar verip vermediği tartışmaya açıktır. Bu sebeple Japonya'nın savunmasından sorumlu İmparatorluk Ordusu'nun dış politika üretme süreçlerinde kullanılan bilgi toplama ve istihbarat üretme sürecini anlamak Japon Ordusu'nun yeniden değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu araştırmada ele alacağımız Japonya Genelkurmay Başkanlığı, Japon İmparatoru tarafından imtiyaz verilen bir organ olması ve imparatora tavsiye verebilme ayrıcalığı nedeniyle özellikle dış politika üretim sürecinde devlet içinde devlet oluşumunun somut örneği olarak görülmektedir. Genelkurmay Başkanlığının İkinci Dünya Savaşı yenilgisinin baş aktörlerinden olması nedeniyle bu algının yer edinmesi doğaldır; fakat bu ortak algıyı tersine çevirecek bulgular da bulunmaktadır. Bu yüzden, Japonya Genelkurmay Başkanlığının Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan yapılanma ve askerî istihbarat yapısının incelenerek yeniden değerlendirilmesi daha sağlıklı olacaktır.

Ordu Bakanlığı'na bağlı Genelkurmay Bürosu (Sanbōkyoku) 1871 yılı temmuz ayında yürürlüğe giren Ordu Bakanlığı Kara Kuvvetleri Yönetmeliği'nde "Dış politika ve gizli planları hazırlayarak haritalama, dış gelişmeleri raporlama, istihbarat ve iletişimden" (JACAR, Ref.15120000400: 10) sorumlu tutulmuştur. Kara Kuvvetlerinin yurtdışı istihbarat ve ajanlık faaliyetleri bu birime bağlanmıştır. Japonya Ordu Bakanlığı 1872 yılı mayıs ayında Kara ve Deniz Kuvvetleri Bakanlığı olarak ikiye ayrılmış Genelkurmay Bürosu, Kara Kuvvetleri altında faaliyetlerine devam etmiştir.

1873 yılı mart ayında Kara Kuvvetleri Bakanlığı yönetmeliğiyle alt büro ve birimlerin yükümlülükleri ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. 1 Nisan 1873 tarihinde yürürlüğe giren yönetmelikte: "1. Büro; gizli askerî tarih, 2.

1 1835-1839 yılları arasında Osmanlı Ordusu'na hizmet etmiştir.

2 Üçüncü büro altında oluşturulan I. birim ise Prusya ve Almanya'nın demiryolu araştırmalarına ayrılmıştır. (Dupuy, 1977: 92)

Büro; askerî işler, 3. Büro; topçu sınıfı, 4. Büro; inşaat; 5. Büro; muhasebe, 6. Büro ise Genelkurmay” (Naikaku Kanpōkyoku, 1912:1010) şeklinde bir isim değişikliğine gidilerek bürokratik yapılanma yenilenmiştir.

Yönetmelikle 6. Büro’nun görev tanımları iki yıl öncesinde Ordu Bakanlığı altında kurulduğu dönemle aynı şekildedir. Ancak 1873 yılı mayıs ayında, “Kurmaylık Yönergesi” kararlaştırılarak yönergenin I. Maddesi’nde; “Kurmaylar Generallere bağlı olarak, savaş teorileri, savaş stratejisine uygun olarak askerî yapılanmanın durumunu kontrol eder. Taşrada askerî dağılımı, saldırı ve savunma mevzilerinin belirlenmesine yönelik gizli planları tasarlar. Arazilerin topografik yapılarını araştırır” (JACAR, Ref.C09060001400: 2) biçiminde görev ve yükümlülükleri sıralanmıştır. Ayrıca; “Ülkemizdeki bölgelerin savunma mevzilerini ayrı ayrı planlayarak topçu mevzilerinin yerini belirler. Yabancı ülkelerin dış politikasını, coğrafyasını, bölgelere has adet ve gelenekleri bilen, bunun yanı sıra yabancı ülkelerin durumlarına hâkim ve (askerî yönden) güçlü ve zayıf yönlerini”(JACAR, Ref. C09060001400: 2) bilen askerlerden olmaları zorunlu kılındı. Genelkurmay Başkanlığı kurulmadan önce iç ve dış tehditlere karşı temel istihbaratın sağlanmasından mevzilerin belirlenmesine kadar geniş bir yetki verildiği gözlemlenmekteyken yabancı ülkelerdeki kurumsal istihbarat faaliyetlerine bu dönemde rastlanılmamaktadır.

Öte yandan bu yönetmelik ile 6. Büro’nun iş bölümü tekrar düzenlenmiştir. Büronun işleri belli başlı bölümlere ayrılırak; askerî yapılanma, muhasebe, askerî mahkeme, jandarma ve gizli kuvvet, harita, askerî teknik ve askerî tarih olarak belirlenmiştir. Haritalama için özellikle Fransız usulü kabul edilerek uzaklığın aslına uygun olarak belirtilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun arka planında Kore ile diplomatik ilişkilerin tesis edilmemiş olması ve askerî güçle Kore’yi işgal etme planlarının tartışıldığı bir dönemle paralellik göstermesi dikkat çekicidir. Haritalama üzerine özenle yapılan düzenlemenin kıyıdaş ülkelerin coğrafyası ve topografyası ile ilgili bilgilere acil ihtiyaçtan kaynaklandığı düşünülebilir.

Kara Kuvvetleri’nin istihbarat görevleriyle ilgili değişiklik 18 Haziran 1874 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu yönetmelikle 6. Büro, tekrardan Genelkurmay Bürosu olarak adlandırılarak, Kara Kuvvetleri’nin dış bürosu olmuştur. Askerî ataşeler Genelkurmay Birimine aktararak elçiliklerin bağlı olduğu Dışişleri Bakanlığından emir aidiyet yetkisi bakımından kısmi özerklik kazanmıştır. Öncü çalışmalarda askerî ataşelerin Genelkurmay Başkanlığı’na bağlanmasının 1893 yılını yılında gerçekleştiğine dair çözümlenmede bir yanlışlık bulunmaktadır.

Genelkurmay Bürosu yönetmeliğinin 14. Maddesinde, askerî ataşelerin maaşlarının Dış İşleri Bakanlığı aracılığıyla ödenmesi hususu kararlaştırılmış, askerî ataşeler birer elçilik çalışanı olarak tanınmıştır. Askerî ataşelerin istihbarat görevi ile ilgili olarak “Yurtdışına atanan kara kuvvetleri personelinin aylık ya da haftalık olarak raporlar göndermesi” (JACAR, Ref.C09060301500: 8) gerekli kılınmıştır.

Bu yönetmelikte Genelkurmay Bürosu’nun kurumsal özerkleşmesine yönelik kararların yanı sıra istihbarata verilen önem de göze çarpmaktadır. İstihbarat görevleri bölgelere ayrılmıştır³. Buna göre ikinci birim, *Asya Ülkeleri Birimi* olarak adlandırılarak; “Asya’da özellikle Çin ve kıyıdaş Kore, İngiliz sömürgesi Hindistan, Hollanda ve İspanya’nın Güney Adaları’ndaki askerî durumu” (JACAR, Ref.C09060301500: 9) ile ilgili istihbarat toplanması yükümlendirilmiştir. Askerî ataşelerin topladıkları istihbaratı, elçilik üzerinden Dış İşleri Bakanlığı aracılığıyla göndermeleri kararlaştırılmıştır. Üçüncü Birim ise *Avrupa Amerika Birimi* olarak adlandırılarak “Fransa, İngiltere, Rusya ve Amerika Birleşik Devletlerinin askerî yapısı, coğrafyası ve siyasi durumunun araştırılması görevi”(JACAR, Ref.C09060301500: 9) verilmiştir. Aynı yıl kasım ayında Üçüncü Birim (*Avrupa Amerika Birimi*) yönergesinde ayrıntılı bir biçimde; “Avrupa ve Amerika ülkelerinin askerî yapısını araştırarak ordumuzun değerlendirmesine sunması temel görevidir” (JACAR, Ref. A03023144500: 1) şeklinde ifade edilmektedir. Bu Avrupa Amerika Birimi’nin, Asya Ülkeleri Birimi’nden görevsel özellikleri bakımından farklı olduğu anlamına gelmektedir. Ordu Bakanlığı, Avrupa ve Amerika’daki istihbarat faaliyetlerinin amacını Japon Ordusu’nda askerî reformlar yapmak için Batılı ülkelerin askerî sistemleri hakkında araştırmalar yapmak olarak belirlemiştir.

Yurtdışında toplanan istihbarat haftalık ya da aylık raporlar hâlinde gönderilmiştir. İstihbarat görevlerinin bölgelere ayrılarak bölge uzmanlarının yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bakımdan istihbarat toplama faaliyetlerinin kurumsallaşması adına temel kararlar alınmış olsa da, istihbarat elemanlarının bölgelerde uzmanlaşması açısından önemli bir karardır. Asya kıtasındaki kıyıdaş ülkelerin olası bir savaşa yönelik hazırlıklarının araştırılmasının yanı sıra askerî reformlar için Batılı Devletlerin yapılanmalarının incelenmesi birlikte yürütülmüştür. Somut tehdit

³ Birinci birimin ismi ve görev tanımı değiştirilerek Genel Koordinasyon Birimi olmuştur (JACAR, Ref.C09060301500: 9).

olan Çin ve Kore meselelerinin çözümü için askerî reformları gerçekleştirmesi gereken Ordu Bakanlığı'nın bu tür araştırmalar yapması kaçınılmazdır.

Yukarıda bahsedildiği üzere Japon Kara Kuvvetleri'nin istihbarat konusundaki yapısal reformları, Genelkurmay Başkanlığı'nın kurulmasından önce başlamıştır. Genelkurmay Bürosu'nun 1874 yılında kurulması bunda başat rol oynamıştır. Bu reformda; " Kurmay subaylar, Ordu Bakanlığı bürolarının görevlendirmelerine tabi olup, yurtdışına görevlendirilmiş olanlar (...) buldukları ülkedeki elçiliklerimize karşı yükümlüdür. Kurmayların yükselmesi ve atanmasının Genelkurmay Bürosu başkanı tarafından yürütüleceği" (JACAR, Ref.C09060301500: 4) belirtilerek kurmay subayların ve elçiliklerdeki askerî ataşelerin Genelkurmay Bürosu'na bağlı oldukları açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Yine Genelkurmay Bürosu'nun istihbarat faaliyetleri hususunda yapılan akademik araştırmalarda bu büronun faaliyetlerini coğrafya ve siyasi ilişkiler üzerine yoğunlaştırdığı ve istihbarat organının ise bu alanda yetersiz olduğu görüşü hâkimdir (Kitaoka, 2009; Satō, 2011); ancak bu husus yoruma açıktır. Almanya Genelkurmay Başkanlığı ve İngiltere'nin Savaş Bakanlığı için askerî coğrafya ve topografya ile ilgili yoğun bir şekilde istihbarat toplanması bunun bir göstergesidir. Aslında askerî coğrafya ve topografya hakkındaki istihbarat ordunun yapılanması, yol-güzergâh seçimi, savaş stratejisinin belirlenmesi için öncelikli alanlardır. Heffernan'a göre; " İngiltere Savaş Bakanlığı'nda İstihbarat Bürosu tarafından kurulan kütüphanede, 1880'li yıllarda eşi benzeri görülmemiş şekilde yabancı ülkelerin haritaları ve sayısı kırk bini bulan kitap toplanarak tutulmaktadır "(Heffernan, 1996: 505). Japonya'daki Genelkurmay Bürosu'nun istihbarat faaliyetlerinin başlangıç aşamasında coğrafi istihbarata gösterdiği özenin, dönemin koşullarını gözeterek doğru bir uygulama olduğu söylenebilir.

Genelkurmay Bürosu tarafından yurtdışına kurmayların atanmasında, öğrenci ve ataşe olmak üzere iki yöntem uygulanmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Asya ve Avrupa'ya olan atamaların amaçları temelde farklıydı. Kıyıdaş Asya Ülkelerine olan atamaların amacı askerî gözlem olup Avrupa'ya olanların ise askerî araştırmalardı. Bunda uygulanan yöntem ise ilk başlarda istihbarat elemanlarını askerî öğrenci olarak yabancı ülkelere göndermekti. Çin'e ilk askerî öğrenci görevlendirmesi askerî ataşe atanmasından (1873 yılında) önce gerçekleştirilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan "Genelkurmay Başkanlığı Tarihi Taslağı" nda Çin'e asker gönderilmesi, " Askerî gözlem amacıyla askerimizin Çin' gönderilmesi ilk defa 1873 yılı aralık ayında Yüzbaşı Masumitsu Kunisuke ile birlikte toplam altı kişidir " (Hirose, 2001: 46-47)olarak belirtilmektedir. 1874 yılında aynı amaçla dört askerî öğrenci Rusya'ya görevlendirilmiştir.

Askerî ataşelerin atanması konusunda kurumsal yapılanma 1874 yılında yönetmelik olarak hazırlanmıştır. Ertesi yıl 1875 yılında Albay Fukubara Kazukatsu Japonya'nın ilk askerî ataşesi olarak Çin'e atanmıştır. Satō, Katsura Tarō'nun askerî ataşe olarak Almanya'ya atanmasını ilk olduğuna işaret etse de (2011: 28), Tarō'nun atanması Fukubara'nın askerî ataşe olarak atanmasının öncesinde gerçekleştiği açıkça görülmektedir.

Askerî ataşeler, diğer Avrupalı Ülkelerde de olduğu gibi asker ve diplomat olarak ikili statüye sahiptir. Genelkurmay Başkanlığı Tarih Taslağı'nda bahsedildiği üzere " 8 Şubat 1875 tarihinde Albay Fukubara Kazukatsu, Çin'deki elçiliğimizde çalışmak üzere Pekin'e görevlendirilmiştir. Bu yurtdışı misyonlarındaki elçiliklerimize ilk askerî ataşe atanmasıdır. Kurmay Subayların yurtdışına atanmasında elçiliklere bağlı olarak çalışması Genelkurmay Birimi Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde kararlaştırılmış olup bu görevlendirme buna dayanak gösterilerek ilk defa gerçekleştirilmiştir "(Hirose, 2001: 43) olarak kayıt altında tutulmuştur. Fukubara'nın askerî ataşe olarak Çin'e atanması her bakımdan ilkleri barındırdığı için önemlidir.

Çin'e seyahatinde Albay Fukubara'ya, Furukawa Nobunori eşlik etmiştir. Fukubara'nın atanması esnasında askerî ataşelerin maaş ve harcırah ödemelerinin yapılış biçimi de kararlaştırılmıştır. Ayrıca, ataşelerin Genelkurmay Birimi'ne bağlı çalışmaları açıkça belirtilmektedir. Harcırah bedeli olarak 09 Şubat 1875 tarihinde "Resmi fırça kâğıdı, kitap, gazete, ağırlama giderleri, posta, telgraf, taşıma bedeli ve yolluk" (JACAR, Ref. A03023127600: 1) için kullanılmak üzere yıllık bin yen ödenmiştir.

Askerî ataşelere yurtdışına atanması vesilesiyle görev tanımına ilişkin bir yazı tebliğ edilmekteydi. Yapılan araştırmalarda, bu görev tanımının ilk defa 28 Nisan 1875 tarihinde Katsura Tarō'nun Almanya'ya atanması esnasında verildiği iddia edilse de aslında ilk kez Fukubara'nın atanması esnasında verilmiştir. Bu görevlendirme

metninde askerî ataşelerin yetkileri; “ Kara Kuvvetleri kurmay subayların elçilikte görevlendirmeleri faaliyetleri boyunca tamamen elçiliğin denetiminde olmak kaydıyla diplomatik ilişkilerimiz bulunan ülkelere yapılır. Bu görevliler elçilik çalışanlarıyla aynı yetkilere sahiptir. (Japon) İmparator ile görevli buldukları ülkelerdeki yönetimlerle ikili ilişkilerine adanmışlıkla hizmet ederek bu ülkede bulunan elçimizin haysiyetini zedelemeyecek tavırlarda bulunması gereklidir. (...) Elçiliğin kurallarına uyarak görevleri boyunca elçinin iznine tabi olacaklardır” (JACAR, Ref.A0100006400: 2) şeklinde açık ve basit bir şekilde tanımlanmış olup askerî ataşelerin görev tanımları ilk örnek halinde her askerî ataşeye verilmiştir. Yetki olarak bu askerî ataşelere diplomat özelliği tanınmıştır.

Öte yandan görev tanımında; “Askerî gözlemler, buldukları ülkenin askerî sistemi, askerî hukuku, askerî coğrafyası, ordu istatistikleri ile ilgili bilgileri kurmay subayların uyguladıkları metotlarla bulunduğu coğrafyada birebir uygulamasıyla elde eder. Buldukları ülkenin diğer ülkelerle olan diplomatik ilişkilerine özellikle dikkat ederek çıkar ilişkileri, güçlülüğü-zayıflığı hakkında araştırma yaparak raporlar sunar” (Hirose, 2001: 44-45) metniyle askerî gözlemlerde dikkat edilecek hususlar belirtilmiştir.

Bu görev tanımı, askerî gözlem yetkisinin yanı sıra diplomatik ilişkiler üzerine de bilgi toplama faaliyetleri yürütülmesinin yolunu açmış ve ileriki dönemde Dış İşleri Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasında yetki karmaşası bakımından sorunlara neden olmuştur. Bu, ataşelerin atanma amacı yetkisi ve istihbarat hedeflerini tanımlayan ayrıntılı bir temel metindir. Askerî ataşelere verilen istihbarat hedeflerine askerî bilgilerle beraber diplomatik ilişkilerin de dâhil edilmesi Genelkurmay Başkanlığının uluslararası gelişmeler ve ülkelerin dış politikaları hakkındaki istihbarat birikiminin önünü açmıştır.

Genelkurmay Bürosu, Çin’e askerî ataşenin gönderilmesiyle neredeyse eşzamanlı olarak Avrupa’ya da askerî araştırmalar için atamalar yapmıştır. Kurmay subayların Avrupa’ya olan atanma usulünde de aynı Çin örneğinde olduğu gibi öğrenci ve ataşe olmak üzere iki yöntem kullanılmıştır. Avrupa’ya olan görevlendirmelerin ana amacı yukarıda da belirtildiği üzere gelişmiş ülkelerin askerî sistemlerinin Japon Ordusu’nun reform edilmesi amacıyla araştırılmasıdır.

Genelkurmay Başkanlığı Tarih Taslağı’nda Avrupa’ya gönderilen askerler hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Şöyle ki ; “Askerî araştırmalar için birçok asker Avrupa Devletlerine atanmıştır. Almanya’ya 1874 yılında Prens Binbaşı Kitashirakawa Yoshihisa ilk gönderilen olmak üzere, Yarbay Masumitsu Yukiyasu, Teğmen Tasaka Toranosuke, Prusya’ya askerî eğitim için Teğmen Tsujiharu Jürō, Fransa’ya askerî öğrencilerden sorumlu olarak Yarbay Yamazawa Seigō⁴, öğrenci olarak Kara Kuvvetlerinden Teğmen Wataru Dainosuke, Kara Kuvvetlerinden Teğmen Kosaka Chihiro ve Funakoshi Kumakichi ”(Hirose, 2001: 46-47) atanmıştır. Avrupa’ya gönderilen ilk askerî gözlemci Prens Kitashirakawa Yoshihisa, hem Japon İmparatorluk ailesi üyesinin hem de bir imparatorluk askerinin (Kara Kuvvetleri Binbaşısı) ilk defa yurtdışına çıkması bakımından özel bir durumdur. Almanya ve Fransa çevre ülkelerle kıyaslandığında güçlü kara ordularına sahip oldukları için bu iki ülkeye olan atamalara öncelik gösterildiği akla daha yakın gelmektedir.

Diğer yandan askerî ataşe olarak ilk kez Avrupa’ya atanan Kara Kuvvetlerinden Binbaşı Katsura Tarō olup 28 Nisan 1875 tarihinde Almanya’da görevine başlamıştır. Katsura’nın Almanya’ya gönderilmesi Genelkurmay Bürosu’nun özerkleşmesi üzerine yürüttüğü kurumsal reformlarla ilgili araştırmalar sonucunda birimin Genelkurmay Başkanlığı’na evrilme aşamasında yaptığı katkılar açısından oldukça önemlidir. Katsura’ya da Almanya görevlendirmesi esnasında Fukubara’ya verilen görevlendirme metni tebliğ edilmiştir. Görev tanımı ve içeriği tamamıyla aynıdır.

Sonuç olarak, Kara Kuvvetleri Genelkurmay Bürosu’nun askerî komuta kurumu olarak yetersiz olsa da istihbarat faaliyetleri ile ilgili hedeflerin belirlenmesi açısından yaptığı temel düzenlemeler ile Genelkurmay Başkanlığı’na olan etkisi göz ardı edilemez. Kara Kuvvetleri Genelkurmay Bürosu’nun yaptığı düzenlemelerde üç durum dikkat çekicidir. Birinci husus, Meiji Dönemi öncesinde dış ülkelerle sınırlı ilişkileri olan Japonya’nın savunma açısından en büyük zafiyetlerinden olan coğrafi ve topograf istihbaratına verilen önemdir. İkinci konu; istihbarat faaliyetlerinin bölgelere (Asya-Avrupa) ayrılarak istihbarat hedeflerinin ayrıştırılması ve son olarak; askerî ataşelik sisteminin temel görev ve yetkilerini erken dönemde belirlenmesidir.

4 Satsuma Ayaklanması ile aynı yıl patlak veren 93 Harbi’nde savaş gözlemcisi olarak Rus Ordusunda savaşa katılmıştır.

2. Genelkurmay Bürosundan Genelkurmay Başkanlığına

Genelkurmay Bürosu Kara Kuvvetleri Bakanlığı'nın dış birimi olarak kurulmasından dört yıl sonra, Genelkurmay Başkanlığı Katsura Tarō ve Yamagata Aritomo'nun öncülüğünde yapılan düzenlemeler ile ordunun komuta merkezi olarak konumlandırılmıştır. Genelkurmay Başkanlığı'nın kuruluşu, Meiji Döneminin ilk yıllarında baş gösteren ayaklanmalara (1877 yılındaki Satsuma Ayaklanması) karşı bir önlem olarak düşünülebilir; ancak ordu yapılanmasında Fransa-Prusya Savaşı'ndaki Prusya zaferinin, Prusya tarzı orduya geçişte büyük etkisi olmuştur.

Genelkurmay Başkanlığı (Sanbōhonbu) 1878 yılında İmparator fermanıyla Genelkurmay Başkanı'nın atandığı, Kuvvet Komutanlıkları ve Alayların (tümen sistemine 1888 yılında geçilmiştir) komuta idaresinin verildiği Kara Kuvvetleri Bakanlığında özerk bir kurum olarak kurulmuştur. Genelkurmay Başkanı'nın İmparator fermanıyla atanması İmparatorun Ordusu imajının güçlenmesi anlamına gelmektedir. 1889 yılında Meiji Anayasası'yla askerî meselelerle ilgili olarak İmparatora görüş sunma yetkisi ve Genelkurmay Başkanlığı'nın bağımsızlığı ilkesi kabul edilmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı sisteminin Almanya'dan ithali Katsura Tarō tarafından gerçekleştirilmiştir. Bakufu yönetiminden miras kalan Fransız modeli orduya Alman Ordusu'ndaki yeniliklerle iyileştirmeler yapılmıştır. Katsura, Genelkurmay Başkanlığı'nın kurulmasının nedeni olarak, kurmaylık işlevindeki yetersizliğe işaret etmektedir(Uno, 1993: 94-95).

Genelkurmay Başkanlığı'nın kurulmasıyla ordu ve siyaset birbirinden ayrılmıştır. Bu, ordu içindeki siyasi fikir çatışmasının önlenmesine yönelik önemli bir adımdır. Katsura, bu konuyla ilgili olarak "Genelkurmay Başkanlığı, İmparatora direk bağlı olmalı Kara Kuvvetleri Bakanlığı askerî siyaseti, Genelkurmay Başkanlığı ise askerî komutayı yürütmelidir" (Uno, 1993: 94-95) fikri ekseninde ana omurga oluşturulmuştur. Fransız modelli ordudan (Prusya) Alman modelli orduya geçiş kademeli olarak gerçekleştirilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı sonundaki kaldırılmasına kadar onlarca yapısal düzenleme yapmıştır. Bu şekilde Japonya'nın en "modern" bürokratik kurumu olarak kalabilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı'nın özerkliği istihbarat çemberinin (istihbarat hedeflerinin belirlenmesi, bilginin toplanması, bilginin işlenmesi, kullanılması) tek elde toplanması bakımından da önem arz etmektedir.

Alman sistemine kademeli geçiş için kapsamlı düzenlemelerden biri 1885-86 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerde Katsura'nın yanı sıra Kawakami Sōroku'nun da büyük emeği vardır. Bu yapısal reformlarda asker-siyaset ilişkisinin düzenlenmesini Katsura, komuta ile ilgili düzenlemeleri ise Kawakami yürütmüştür. Katsura 1884 yılında ikisinin Almanya'ya görevlendirildiğinde Kawakami'ye "Sen İmparatorluk Savunma Planı üzerine çalış, ben Asker-Siyaset ilişkileri üzerine çalışacağım." (Tokutomi, 1988: 66) şeklinde aralarında bir iş planı yapmışlardır. Kawakami daha sonra Genelkurmay Başkan Yardımcılığını, Katsura ise Kara Kuvvetleri bakan yardımcılığı görevini yürütmüştür.

1885 yılındaki düzenleme ile Genelkurmay Başkanlığı altında iki büro kurulmuştur. I. Büro, personel işleri, organizasyon, eğitim, tatbikat; II. Büro, "Yabancı ülkelerin askerî yapısı, coğrafyası, siyasi durumu ve ulaşım ağlarının durumu hakkında araştırmalar yapar, ülkelerin coğrafya ve siyasi durumları hakkında ayrıntılı araştırmaları yürütür" (JACAR, Ref.A15111026400: 2) maddesinden anlaşılacağı üzere istihbarat bürosu olmuştur. Bu şekilde istihbarat faaliyetleri Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde II. Büro tarafından yürütülmeye başlamıştır.

1886 yılında geçici olarak kurulan "Kara Kuvvetleri Askerî Sistem Araştırma Kurulu" na, Prusya'dan askerî danışman olarak gelen Jakob Meckel⁵ de bizzat katılmıştır. Bu araştırma kurulunun tavsiyeleriyle II. Büro'nun yetkileri genişletilerek istihbaratın yanı sıra eğitim ve operasyon planlarını da kapsar hale gelmiştir (JACAR, Ref. A1511150000: 3-4). I. Büro personel işleri; III. Büro, ülke içi istihbarat, kıyı koruma ve ulaşım koordinasyonu ile yetkilendirilmiştir (JACAR, Ref.A1511150000: 3). Böylece istihbarattan sorumlu II. Büro bilgi toplamanın yanı sıra bunun pratik stratejilerinde kullanabileceği bir organ halini almıştır. İstihbarat ve (operasyon) planlamanın bir bütün haline getirilmesi 1894-95 Birinci Çin-Japon Savaşı'ndaki zaferde büyük rol oynamıştır.

Kawakami istihbarat organının düzenlenmesi ile aynı dönemde Çin'in farklı bölgelerine ajanlar göndermiştir (Tokutomi, 1988: 106). Bunlardan biri, Pekin'deki Japon Çin Ticaret Araştırmaları Derneği'nin kurucu başkanı

5 Japon Ordusuna 1885-89 yılları arasında hizmet etmiştir.

olan Kara Kuvvetleri Subayı, Arao Sei'dir. Arao, Çin'e görevlendirilen Japon ajanlarının dil eğitimine büyük katkı sunmuştur.

1888 yılı mayıs ayında Genelkurmay Başkanlığı kaldırılarak (Deniz Kuvvetleri Kurmay Birimi ile Genelkurmay Başkanlığı'nın yetkilerini tek elde toplayan) yerine Birleşik Kurmaylık (Sangunkansei) kurulmuştur. Birleşik Kurmaylık Başkanlığı sadece imparatorluk ailesi mensuplarına has kılınmıştır. Birleşik Kurmaylık dünyada başka bir örneği olmayan bir sistemdir. Birleşik Kurmay Başkanı'nın altında Deniz ve Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı teşkil edilmiştir.

Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığının istihbarat ile ilgili hükümlerinde küçük de olsa değişime gidilmiştir. Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı, "Birleşik Kurmay Başkanı'nın altında personel planlaması, ülke savunma planı, mevzilerin konumlandırılması işlerini yürütür. Ulaşım, yabancı ülkelerin askerî durumunu araştırma, askerî coğrafya, ülke içi ve dışı siyasi gelişmeler ve savaş tarihinin derlenmesinden sorumludur" (Naikaku Kanpōkyoku, 1912: 72-73) olarak yapılandırılmıştır. II. Büro Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı altında ülke savunma planı, savaş strateji planı ve yabancı ülke askerî işlerini araştırma göreviyle yükümlü tutulmuştur. Askerî ataşelerin bağlı olduğu kurum personel kayıt defterinde bulunmamakla birlikte defterin açıklama kısmında Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığına bağlı oldukları görünmektedir.

Birleşik Kurmaylık sistemi bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde kaldırılmıştır. Bunun yerine Genelkurmay Başkanlığı yönetmeliği 7 Mart 1889 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle Genelkurmay Başkanı bütün ordunun komutasını eline almıştır. Deniz Kuvvetleri Genelkurmay Birimi tekrardan Deniz Kuvvetleri Bakanlığının idaresi altına alınmıştır. Deniz Kuvvetleri Genelkurmay Birimi yetki ve ayrıcalık bakımından Genelkurmay Başkanlığının gerisinde kalmıştır. Yönetmeliğin gerekçe kısmında "İmparatorluk ailesinden bir askerî Kara veya Deniz Kuvvetlerinden birine mensup olması nedeniyle, bütün ordunun Birleşik Kurmay Başkanı olmasının zorluğu, Deniz Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığının tamamen kaldırılarak bütün ordunun Genelkurmay Başkanlığı (JACAR, Ref.C15120032900: 10) idaresine alınması nedeniyle Birleşik Kurmaylığa gerek kalmadığı belirtilmektedir. Öte yandan, "Yönetmelik maddeleri ile imparator ailesinin ordu üzerindeki yetkilerinin sınırlandırılması otoritenin zedelenmesine yol açması" (JACAR, Ref.C15120032900: 12) sebep olarak gösterilerek İmparatorluk ailesinin özel durumu ve statüsünün askerî bir yönetmelikle kısıtlanmasının doğru olmayacağı düşünülmüştür.

İstihbarat faaliyetleri ile ilgili olarak 1878 yılında oluşturulan iki büro sistemi bozulmuştur. Ancak II. Büro'ya savunma planı ve operasyon planlarını oluşturma yetkisi verilmiştir (JACAR, Ref.A15111718700: 4). Bu şekilde istihbarat verilerinin savunma ve operasyon planlarında doğrudan kullanılması sağlanmıştır. Askerî ataşelerin kadrosu haritalar ve siyasi gelişmelerle ilgili belgelerin toplandığı, yabancı eserlerin tercüme edildiği Derleme Bürosu'na aktarılmıştır.

1889 yılı şubat ayında Büyük Japonya İmparatorluk Anayasası (Meiji Anayasası) ilan (29 Kasım 1890 tarihinde yürürlüktedir) edilmiştir. Anayasada ordu bağımsızlığı (統帥権の独立) maddesiyle, ordunun (uygulamada Genelkurmay Başkanlığı ve Deniz Kuvvetleri Kurmaylığı) hükümete ve kabineye karşı yükümlülükleri kaldırılmıştır. Ordu sadece İmparatora karşı yükümlüdür. Siyasi çekişmeler nedeniyle ordunun kullanılmaması amaçlanarak "İmparator'un *Ordusu*" imajı güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Genelkurmay Başkanlığı yönetmeliği, Meiji Anayasası'na uygun hâle getirilmiştir. Yönetmeliğin II. Maddesinde "Kara Kuvvetlerinden bir Orgeneral veya Korgeneral İmparatorluk Ordusunun Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütür. Doğrudan İmparator'un emrindedir. Ordu işleri ile ilgili İmparator'a fikir sunar. Genelkurmay Başkanlığı'nın işlerini yürütür" (JACAR, Ref.A15111718700: 3) ibaresi bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı'na, İmparatora doğrudan bağlı olması ve askerî işlerle ilgili doğrudan fikir sunma ayrıcalığı hakkı verilmiştir.

Askerî ataşelerin bulunduğu ülkeler artırılarak Fransa'ya Binbaşı Tozawa Mitsunori, Almanya'ya Binbaşı Fukushima Yasumasa, Kore'ye Teğmen Shibayama Hisanori atanmıştır. Tozawa, Fransızca eğitimi ile ilgili materyallerin yanı sıra, Fransa'nın özellikle piyadelerin savaş yöntemleri ile ilgili birçok çeviri eser yayımlamıştır.

Genelkurmay Başkan yardımcısı Kawakami askerî ataşelerin sayılarını artırarak istihbarat ağının genişletilmesi için çalışmıştır. Bunun nedenini, "Askerî ataşeler ile yurtdışına gönderilen askerlerin sayısını çoğaltarak, sürekli

olarak yabancı ülkelerin askerî durumunu öğrenmemiz gerekmektedir. Bu nedenle Genelkurmay Başkanlığı'nın teşkilat yapısını yeniden düzenleyerek insan kaynaklarını çoğaltmalıyız." (Hirose, 2001: 54) olarak belirtmiştir. Kawakami'nin bu görüşü ancak 1893 yılında hayata geçirilmiştir.

1893 yılında kararlaştırılan yönetmelikle askerî ataşelerin Genelkurmay Başkanlığı'nın personel defterinde kayıtlı bulunacağı belirtilmiştir. Dış İşleri Bakanlığı ile Kara Kuvvetleri Bakanlığı arasındaki aidiyet karmaşası giderilmiştir. Sadece Almanya, Fransa, Çin ve Kore'de bulunan askerî ataşelerin sayısı artırılarak Rusya ve İngiltere'ye de askerî ataşeler atanmaya başlanmıştır.

Buna göre askerî ataşeler II. Büro'ya bağlı olarak çalışacaktır. II. Büro'nun yetkileri azaltılarak "Operasyon planlama, mevzi konumlarının belirlenmesi, silahların araştırılması, orduların konumunun belirlenmesi, yabancı ülkelerin askerî durumunun araştırılması, yabancı ülkelerin coğrafyalarının araştırılması ve haritaların elde edilmesi" (JACAR, Ref. A15112593200: 4) olarak değiştirilmiştir. II. Büro İmparatorluk Savunma Planı'nın oluşturulmasından azledilerek bunun Genelkurmay Başkanlığı birimlerinin toplu olarak belirlenmesine karar kılınmıştır.

İngiltere'ye ilk defa askerî ataşe atanması ilgi çekicidir. Kawakami bununla ilgili olarak yönetmeliğin altında ek bir açıklamaya gerek duymuştur. Kawakami; "Yurtdışı Büyükelçiliklerimizde çalışan askerî ataşelerin sayısı beş kişiden oluşmaktaydı. Avrupa'da Doğu Asya'da en çok çıkar ilişkisi olan İngiltere'nin buradaki gelişmelere her zaman dâhil olması nedeniyle Doğu Asya ile ilişkilerin gerginleştiği bu günlerde İngiltere'ye askerî ataşe atanmasına büyük ihtiyaç hâsıl olmuştur" (JACAR, Ref.A15112593200: 10) olarak belirtmektedir. Kawakami İngiltere'nin Asya'daki yayılcı politikasının incelenmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Genelkurmay Başkanlığı İngiltere'nin Asya Politikasındaki siyasi tutumu, askerî hazırlığı ve diplomatik ilişkilerinin araştırılmasına büyük önem vermiştir.

Kawakami istihbarat ağına İngiltere'yi eklemenin yanı sıra 1894 yılında ilişkileri bozulan Çin'e birçok istihbarat elemanı göndererek, "Çin Sorunu"nu yakından takip etmiştir. Sorunun çözümüne yönelik "Çin Sorunu'nda çıkar ilişkisi bulunan Rusya, Fransa ve Almanya'nın Hindistan, Orta Asya, Tayland, Vietnam, Güney Pasifik Adaları'ndaki sömürgecilik faaliyetlerinin araştırılması için birçok askerî ajan göndermiştir. Toplanan bilgiler, askerî ataşeler vasıtasıyla Genelkurmay Başkanlığı'na göndertmiştir (Tokutomi, 1988: 110). Kawakami, "Çin Sorunu'nun araştırılmasını sadece Çin'de istihbarat faaliyetleriyle sınırlı tutmayarak, Avrupalı Devletlerinin Doğu Asya'daki çıkar ilişkilerini, sömürgecilik faaliyetlerinin durumunu civar ülkelere gönderdiği ajanlarla ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Birinci Çin-Japon Savaşı sonrası Üçlü Müdahale (Rusya, Almanya, Fransa) nedeniyle bu istihbarat ağı daha da güçlendirilmiştir.

Birinci Çin-Japon Savaşı'ndan bir yıl sonra 1896 yılı mayıs ayında büroların görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. I. Büro operasyon planlama, ordunun konumunu belirleme; II. Büro savaş ve barışta tümenlerin yapılması, askerî teçhizatlar; III. Büro, yabancı ülkelerin coğrafyası, istihbarat, askerî istatistik olarak yapılandırılarak istihbaratın toplanma, değerlendirilme ve kullanılma süreci bu üç birime paylaştırılmıştır. Askerî öğrenci olarak yurtdışına görevlendirilen personel bu düzenleme ile "askerî gözlemci" olarak adlandırılmıştır. Yurtdışına görevlendirilen askerî personelin harcırahı ile ilgili de düzenlemeye gidilerek personele yolluk, yurtdışında bulunma, atama ve at bakımı için ödenekler tahsis edilmiştir (JACAR, Ref. A15113076000, 1-2). Askerî ataşelerin atandığı ülke sayısı sekize (İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, Çin, Kore) çıkarılmıştır.⁶

Genelkurmay Başkanlığının 1 Mart 1899 tarihinde kararlaştırdığı değişiklik ile yönetmeliğin III. maddesinde birimlerin görev ve sorumlulukları bölgelere ayrılmıştır. Buna göre, "I. Büro (I. İmparator Muhafız Tümeni, II., III., VII., VIII., VIII. Tümen olmak üzere) Rusya, Kore, Mançurya, İsveç, Norveç, Umman, Belçika, İsviçre, Fransa, Almanya, Avusturya, Balkan Devletleri; II. Büro (IV., V., VI., X., XI., XII. Tümen olmak üzere) Çin (Mançurya hariç), İngiltere, Hollanda, İtalya, İspanya, Portekiz ve bahse konu ülkelerin müstemlekeleri, Afganistan, İran, Mısır, Afrika Ülkeleri, Siyam, Annam, Güney-Kuzey Amerika Devletleri" (JACAR, Ref.B15100711200: 3) hakkında istihbarat toplamakla yükümlü tutulmuştur. "I. ve II. Büro, her biri üzerinde çalıştıkları bölgelerde operasyonlar

⁶ İngiltere'ye Shiba Gorō, Rusya'ya Urayama Kojirō, Fransa'ya Ijichi Suekiyo, Almanya'ya Tamura İyozō, Avusturya'ya Ohara Tsutō, İtalya'ya Ochiai Toyosaburō, Çin'e Kamio Mitsuo, Kore'ye Usagawa Kazumasa askerî ataşe olarak atanmıştır (Naikaku Kanpōkyoku, 1912, s. 156-157.).

için gerekli istihbaratın toplanması ve değerlendirilmesinden sorumludur” (JACAR, Ref.C15120040200: 2) olarak iki birimin istihbarat hedeflerinde ayırım sağlanmıştır. Bu istihbarat yapısı Rus-Japon Savaşı (1904-05) sonrasında kadar devam etmiştir.

1899 yılındaki yönetmelik değişikliğiyle beraber Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat ağı Büyük Güçler ile sınırlı kalmayarak onların sömürgecilik faaliyetlerinde buldukları ülke ve bölgelere kadar genişletilmiştir. Böylece Büyük Güçler'in dış politikaları, sömürgecilik faaliyetlerindeki durumu ve ülkelerarası ilişkiler konusunda istihbarat erişimi sağlanmıştır. Bu istihbarat ağının Avrupalı Devletler'in sömürge yarışına girdiği Osmanlı Devleti'nin topraklarına kadar genişletilmesi ilgi çekicidir.

Genelkurmay Başkanlığı, Rus-Japon Savaşı sonrasında (1908 yılı aralık ayı) gerçekleştirdiği yapısal değişiklik ile operasyon planlama, ulaştırma, deniz aşırı ülkelere gönderilen tümenlerin konumlandırılması, harekât planı, mevzilerin planlanması, askerî personel ve teçhizatlarının planlanması, istihbarat toplama ve değerlendirme (analiz), ulaşım, demiryolu ve gemi ile mühimmat taşımının planlanması, askerî iletişim ağlarının planlanması, askerî tarihin araştırılması ve derlenmesi görevlerini yürütme yetkisini elde etmiştir (JACAR, Ref.C03022938300: 6-7). Bu düzenlemeyle istihbarat faaliyetleri Genelkurmay Başkanlığı II. Bürosu altında toplanmıştır.

II. Büro Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilgisinden sonra Genelkurmay Başkanlığı'nın tamamen kaldırılmasına kadar istihbarat faaliyetlerinden sorumlu birim olarak varlığını sürdürmüştür; ancak bazı dönemlerde askerî strateji ve operasyonun da II. Büro tarafından yürütülmesine rağmen daha sonraları askerî strateji (I. Büro) ve istihbarat birimleri ayrıştırılmıştır.

Yukarıda açığa çıkarılan bilgiler ışığında Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat yapısı üç ayrı döneme ayrılabilir. Birinci dönem; Kara Kuvvetleri Bakanlığı Genelkurmay Birimi altında, kıyıdaş ülkelerin haritaları, askerî durumu, diplomatik ilişkileriyle ilgili istihbaratın toplanma ve Avrupa Devletlerinin askerî sistemlerinin araştırılma dönemidir. İkinci dönem; Genelkurmay Başkanlığı altında Büyük Güçler'in ve kıyıdaş ülkelerin askerî durumu, diplomatik ilişkileri, dış politikalarını içeren bilgilerin toplanma dönemidir. Üçüncü dönem ise; Genelkurmay Başkanlığı'nın Büyük Güçlerle sınırlı kalmayarak, Büyük Güçler'in sömürgecilik faaliyetlerinin bulunduğu bölge ve ülkelerdeki istihbarat faaliyetlerinin de yürütüldüğü dönemdir. İstihbarat faaliyetlerinin bu yönde gelişimi Japonya'nın yayılcı politikasıyla paralellik göstermektedir.

Üçüncü bölümde Genelkurmay Başkanlığı'nın İstihbarat ağı ve Rus-Japon Savaşı'ndaki istihbarat faaliyetleri ele alınacaktır. Böylece Rus-Japon Savaşı öncesi ve sonrası yapısal reformlar ve bunun nedenleri açıklığa kavuşturulacaktır.

3. Genelkurmay Başkanlığının İstihbarat Ağı

Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat teşkilatının yapısı, yukarıda değinilen reformlarla dönemin koşullarına uygun hale getirilerek istihbarat kapasitesi artırılmıştır. Birinci Çin-Japon Savaşı öncesinde Genelkurmay Başkanlığı istihbarat ağının ağırlık merkezini kıyıdaş ülkeler oluşturmasına rağmen bu ağ, savaş sonrasında Büyük Güçler ve onların sömürgelerine kadar genişlemiştir.

Tablo 1'de 1887 yılından 1897 yılına kadar aralıklarla Genelkurmay Başkanlığı'nın deniz aşırı ülkelere gönderdiği askerî ataşeler gösterilmektedir. Genelkurmay Başkanlığı'nın 1893 yılına kadar askerî ataşe gönderdiği ülkeler, Almanya, Fransa, Çin ve Kore'dir. Almanya ve Fransa'da askerî tekniklerin araştırılması ve askerî sistem düzenlemeleri, Çin ve Kore'de ise bilgi toplama faaliyetleri için askerî ataşeler bulundurulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı 1897 yılına kadar Amerika'da askerî ataşe bulundurmamıştır. Deniz Kuvvetleri Amerika'da 1884 yılında bir askerî ataşe bulundurulmuştur (Tachikawa, 2012: 128). Bu, Kara Kuvvetleri ile Deniz Kuvvetleri arasındaki istihbarat hedeflerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Ordunun kurumsallaşmasının ilk safhalarında Deniz Kuvvetlerinin, İngiltere ve Amerika gibi deniz kuvvetlerinin güçlü olduğu ülkelerde, Kara Kuvvetlerinin ise Almanya, Fransa gibi kara ordularının güçlü olduğu ülkelerde istihbarat faaliyetlerinde bulunma eğilimi göze çarpmaktadır.

Tablo 1: Japon Askerî Ataşelerinin 1887-97 Yılları Arasında Ülkelere Göre Dağılımı

Yıl/Ülke	Fransa	Almanya	Çin	Kore	İngiltere	İtalya	Amerika	Rusya	Avusturya
1887	Tozawa Mitsunori	Fukushima Yasumasa	Koizumi Masayasu	Miura Daisuke	-	-	-	-	-
1889	Tozawa Mitsunori	Fukushima Yasumasa	-	Shibayama Hisanori	-	-	-	-	-
1890	İkeda Shōsuke	Fukushima Yasumasa	-	Shibayama Hisanori	-	-	-	-	-
1892	İkeda Shōsuke	Ōsako Naomichi	-	Watanabe Jōtarō	-	-	-	-	-
1893	İkeda Shōsuke	Ōsako Naomichi	Kamio Mitsuomi	Watanabe Jōtarō	-	-	-	Kusunose Yukihiko	-
1894	İkeda Shōsuke	Ochiai Toyosaburō	Kamio Mitsuomi	Watanabe Jōtarō	Shiba Gorō	-	-	Kusunose Yukihiko	-
1895	-	Tamura İyozō	Kamio Mitsuomi	Watanabe Jōtarō	Shiba Gorō	-	-	-	-
1896	İjichi Suekiyo	Tamura İyozō	Kamio Mitsuomi	Usagawa Kazumasa	Shiba Gorō	Ochiai Toyosaburō	-	Uchiyama Kojirō	Ohara Tsutō
1897	İjichi Suekiyo	Ohara Tsutō	Fujii Shigeta	Usagawa Kazumasa	Shiba Gorō	Ochiai Toyosaburō	-	Uchiyama Kojirō	-

Bu durum Birinci Çin-Japon Savaşı sonrası değişmiş, Rusya, İngiltere ve İtalya'ya düzenli olarak askerî ataşe ataması gerçekleştirilmiştir. İstihbarat yapısındaki değişim yukarıda bahsedilen Kawakami Sōroku'nun Genelkurmay Başkan Yardımcılığı döneminde gerçekleşmiştir. 1896 yılına gelindiğinde toplam sekiz ülkeye askerî ataşe atanmaya başlamıştır. Bu nedenle askerî ataşelik sisteminin Birinci Çin-Japon Savaşı sonrası tam anlamıyla işlevsel hâle geldiği söylenebilir.

Tablo 2: Japon Askerî Ataşelerinin 1899-1906 Yılları Arasında Ülkelere Göre Dağılımı

Yıl/Ülke	Fransa	Almanya	Çin	Kore	İngiltere	İtalya	Amerika	Rusya	Avusturya
1899	Uchiyama Kojirō	Ohara Tsutō	Aoki Nobuzumi	Nozu Michitsura	İjichi Kōsuke	Ochiai Toyosaburō	-	-	Fujii Shigeta
1900	Uchiyama Kojirō	Matsukawa Toshitane	Shiba Gorō	Nozu Michitsura	İjichi Kōsuke	Sakomizu Shūichi	-	Murata Atsushi	Fujii Shigeta
1901	Akashi Motojirō	Matsukawa Toshitane	Aoki Nobuzumi	Nozu Michitsura	Utsunomiya Tarō	Kurata Torasuke	-	Murata Atsushi	Yoda Shōkei
1902	Akashi Motojirō	Matsukawa Toshitane	Kajikawa J ũ t a r ō	Nozu Michitsura	Utsunomiya Tarō	Kurata Torasuke	Watanabe Chūzaburō	Murata Atsushi	Yoda Shōkei
1903	Hisamatsu Sadakoto	Ō i Shigetomo	Yamane Takesuke	Nozu Michitsura	Utsunomiya Tarō	-	-	Akashi Motojirō	Yoda Shōkei
1904	Hisamatsu Sadakoto	Ō i Shigetomo	Aoki Nobuzumi	Nozu Michitsura	Utsunomiya Tarō	-	-	Akashi Motojirō	Fukuda Masatarō
1905	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1906	Machida Keiu	Akashi Motojirō	Aoki Nobuzumi	-	Shiba Gorō	-	Tanaka Kunishige	Uchiyama Kojirō	Yamanashi Hanzō

Tablo 2'de görüleceği üzere Genelkurmay Başkanlığı 1899 yılından itibaren Almanya, Çin, İngiltere, İtalya, Rusya, Avusturya ve Kore'de düzenli olarak askerî ataşe bulundurmıştır. Genelkurmay Başkanlığı'nın 1901 yılında Amerika'ya tekrardan askerî ataşe ataması İspanya-Amerika Savaşı sonrası Amerika'nın Uzak Doğu'daki sömürgeleştirme faaliyetleriyle ilişkilidir. Bahsedildiği üzere Genelkurmay Başkanlığı Batılı Büyük Güçler'in kıyıdaş ülkelerdeki sömürgecilik faaliyetlerini yakından takip etmiştir. Somut örnek olarak İspanya-Amerika Savaşı'nda

Teğmen Tokizawa Yüichi'nin askerî gözlemci olarak Filipinler'e görevlendirilmesi gösterilebilir (JACAR, Ref. C15120039500: 17-19).

Genelkurmay Başkanlığı, Rus-Japon Savaşı öncesi de Rusya'ya yönelik istihbarat faaliyetlerinin kapasitesini artırarak Rusya'ya sınırdaş ülkelere gönderdiği istihbarat elemanlarıyla gerekli stratejik bilgileri toplamıştır. Bunlardan biri olan Teğmen Mutō Nobuyoshi, 6 Şubat 1902 tarihinde Rusya'nın Odessa şehrine görevlendirilmiştir. Mutō'nun görevlendirme metninde Karadeniz'den Uzak Doğu'ya gönderilen askerî malzemeler, teçhizatlar ve limanların gönderim kapasitesinin araştırılması, Rusya'nın askerî durumunun incelenmesi, Türkiye ve Balkan Devletlerinin Rusya ile ilişkileri hakkında istihbarat toplaması görevleri yer almaktadır (JACAR, Ref.C15120042800: 18).

1902 yılında I. birim şefi İjichi istihbarat görevlerini üçe bölmüş; Asya Takımı, Rus Ordusu'nun Mevzilerinin Haritalanması, ulaşım ağı (demir ve deniz yolu), kaleleri, silah, askerî sistem, askerî teknikleri araştırılması, Avrupa Takımı, İsveç, Danimarka, Belçika, İsviçre, Balkan Devletlerinin askerî sistemlerinin araştırılması görevi verilmiştir. Kore Takımı ise; Kore'nin askerî sistemi, ekonomisi, yürütme erkinin durumu, ulaşım araçları, yeraltı kaynakları, tarihi ve Büyük Güçler'in Uzak Doğu'daki faaliyetleri Almanya, Avusturya, Fransa'nın askerî sistemleri hakkında araştırma yapılması istenmiştir.

Böylece, Rus-Japon Savaşından yaklaşık iki yıl öncesinde Rusya'ya yönelik istihbarat hedefleri bir sisteme koyulmuştur. Satō Morio'nun belirttiği gibi 1902 yılında Rusya ile ilgili istihbarat birikimi oluşturulmuştur (Satō, 2011: 84). Aynı yıl 18 Aralık'ta "Denizaşırı Ülkeler İstihbarat Derleme-Değerlendirme Kurulu" kurularak istihbarattan sorumlu Genelkurmay Başkanlığı II. Büro Başkanı Tümgeneral Fukushima Yasumasa kurul başkanlığını yürütmüştür. Fukushima I. Büro Başkanı Albay Matsukawa Toshitane ile birlikte toplanılan istihbaratı analiz ederek gerekli önlemleri almıştır (JACAR, Ref.C15120045400: 21). 25 Aralık'ta ise elçiliklerde görevli askerî ataşelere ve istihbarat elemanlarına, gizli gözlem ve incelemeler için ek ödenek ayrılmıştır (JACAR, Ref. C15120045400: 33).

Bu kapsamda Odessa'da görevli olan Teğmen Mutō'nun talebi üzerine Genelkurmay Başkanı Orgeneral Ōyama İwao tarafından sırasıyla "Sankt Petersburg, Berlin, Londra, Paris, Viyana, Belgrad, Sofya, İstanbul, Bükreş" (JACAR, Ref.C15120045500: 23) rotasında gözlem amaçlı seyahatine izin verilmiştir. Fransa'ya Teğmen Tsunoda Koreshige, strateji-diplomasi ilişkisini araştırmak üzere üç yıllığına atanmıştır (JACAR,Ref.C15120045900: 31). Teğmen Kunishi Goshichi, stratejik ulaşım ağlarının oluşturulması, demiryolları yapımında kullanılan malzemelerdeki yenilikler, demiryolu kullanımı planlaması ve askerî iletişim teknolojisi konusunda araştırmalar yapmak üzere Almanya'ya görevlendirilmiştir (JACAR, Ref.C15120045900: 33). Tablo 2'de belirtilmese de 1904 yılında Yarbay İnakaki Saburō Hindistan'a görevlendirilmiştir. İnakaki'nin görevlendirilmesi diğerlerinden farklı olarak 1902 yılında oluşturulan İngiliz-Japon İttifakı kapsamında askerî işbirliği anlaşması (istihbarat paylaşımı) maddeleri uyarınca gerçekleştirilmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı öteden beri yetkisi olmasına rağmen ilk kez 1907 yılında İmparatorluk Savunma Planı'nı oluşturmuştur. Bunun 1902 İngiliz-Japon İttifak Anlaşması ve Rus-Japon Savaşı sonrası planlanması ilgi çekicidir. İmparatorluk Savunma Planı sadece Japonya'nın savunmasına yönelik bir planın ötesinde İngiliz-Japon İttifakının gereği eklenmiş olduğu Avrupa ittifak sistemi dikkate alınarak geliştirilmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı Birinci Dünya Savaşı'na kadar Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Amerika, Avusturya, Kore ve Çin'de askerî ataşe bulundurmamıştır. Bunun yanı sıra diplomatik ilişkilerin kurulmadığı ülkelerde de askerî ataşe bulundurmamıştır. 1906 yılında Brezilya'ya, 1907 yılında ise Türkiye'ye askerî gözlemci atanması ilgi çekicidir. Tachikawa Birinci Dünya Savaşı sonrası askerî ataşe ve gözlemcilerin Rusya ve Amerika'nın çevre ülkelerine özellikle gönderildiğini belirtmektedir (Tachikawa, 2014: 1). Ancak Genelkurmay Başkanlığı, Birinci Dünya Savaşı öncesinden de Rusya ve Amerika'ya karşı istihbarat faaliyetlerini bu iki ülkenin çevre ülkelerine gönderdiği istihbarat elemanlarıyla çoktan başlatmıştı. Genelkurmay Başkanlığı Türkiye'de Orta Doğu, Rusya ve Doğu Avrupa; Brezilya'da ise Güney Amerika ile ilgili istihbarat faaliyetlerini yürütmüştür.

Tablo 3: 1912 yılı Ülkelerdeki Askerî Ataşeler ve Yardımcıları

Ülke	Askerî Ataşe ve İstihbarat Elemanları Sorumlusu	Askerî Ataşe Yardımcısı
İngiltere	İnagaki Saburō	Haraguchi Hatsutarō
Fransa	Watanabe Mantarō	Watanabe Toshihiro
Almanya	Tamura Okinosuke	Hayashi Yasakichi
Rusya	Takajima Masatake	Fukuda Hikosuke
Amerika	İnoue Kazutsuku	-
İtalya	Shizuma Tomoji	-
Avusturya	Hotta Shōichi	Teraichi Hisaichi
Çin	Aoki Nobuzumi	-

Tablo 3’de 1912 yılında ülkelere atanan askerî ataşeler ve yardımcıları verilmiştir. Bunların haricinde Türkiye ve Hindistan’da üç yıllık görevlendirmeler ile gönderilen askerî gözlemciler bulundurulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı Trablusgarp Savaşı’nda sadece İtalya’ya, Balkan Savaşlarında ise Türkiye ve Bulgaristan olmak üzere savaşan iki tarafa da savaş gözlemcisi göndermiştir. Savaşan iki ülkede de savaş gözlemcisi bulundurulması dikkate değer bir durumdur. Hâlihazırda İstanbul’da bulunan Yarbay Muraoka Chōtarō Türk Ordusu’nda, Teğmen Mizoguchi Naoyoshi ise Bulgar Ordusu’nda savaşa katılmıştır. Genelkurmay Başkanlığı I. Balkan Savaşı’nda Avrupa ülkelerindeki askerî ataşeleri, Türk ve Bulgar Ordularındaki askerî gözlemciler ile istihbarat faaliyetlerini yürütmüştür. Muraoka savaş boyunca askerî gözlemci olarak Türk Ordusu’nda bulunmuştur. Ancak, Mizoguchi 1913 yılı şubat ayında Bulgaristan’ın reddi üzerine Sofya’daki araştırmalarını tamamladıktan sonra Almanya’ya geri çağırılmıştır (JACAR, Ref.C03022351400: 16).

Japonya Genel Kurmay Başkanlığı Rus-Japon Savaşı’na kadar istihbarat servisinin kurumsallaşmasını tamamlamıştır. Rus-Japon Savaşı sonrasında devlet politikası olarak kararlaştırılan İmparatorluk Savunma Planı’yla olası düşman devletler tehlike derecelerine göre sıralanmıştır. Bu varsayım üzerine kurulu planlamada düşman devletler sırasıyla Rusya, Amerika, Almanya ve Fransa olmuştur. Deniz Kuvvetleri için ise; Rus Deniz Kuvvetlerinin neredeyse tamamının Rus-Japon Savaşında tahrip edilmesi nedeniyle, Amerika olası rakip ülke olarak kararlaştırılmıştır. Ayrıca olası savaş bölgelerinden ve Büyük Güçlerin çıkar alanlarının üzerinde durulmuştur. Ancak, İmparatorluk Savunma Planı oluşturulduğunda henüz İngiliz-Rus Konvansiyonu imzalanmamış olması nedeniyle İngiltere ve Rusya’nın Hindistan üzerindeki çıkar çatışmasına özel önem atfedilmiştir.

Öte yandan, İmparatorluk Savunma Planı’nda dikkate değer bir diğer istihbarat hedefi olarak Türkiye’nin gösterilmesi ilgi çekicidir. Rusya ve Almanya’nın yakınlaşması veya ittifak kurmasının İngiliz ve Japon çıkarlarına olumsuz etkisi olacağı düşünüldüğünden, bu ittifakın diplomatik yollarla engellenmesi için çaba sarf edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu endişenin nedenlerinden biri olarak Almanya’nın Bağdat Demiryolları projesiyle Türkiye üzerindeki nüfuzunu artırdığına dikkat çekilmiştir. Almanya’nın bu projeye Basra Körfezi üzerinden doğuya olan yayılımcı politikası konusunda endişe duyulmuştur. Bu husus İmparatorluk Savunma Planı’nda “Avrupa’daki gelişmelere bakıldığında Almanya yeni bir güç olarak sanayi ve ticaretin yanı sıra deniz gücüyle İngiltere’ye meydan okumaktadır.(...) Bağdat Demiryollarının yapımı ve işletilmesinin yanı sıra Türkiye ve İran’daki İngiliz, Alman, Rus çekişmesinin ne zaman çatışmaya döneceği bilinmemektedir. Gerçekleşirse Almanya’nın Rusya ile birlikte hareket edeceği açıktır. İngiliz-Japon İttifakının gereğini yerine getirmemiz gerekecektir.” (Nakao, 2000: 97) şeklinde açıkça belirtilmektedir.

İmparatorluk Savunma Planı ile olası düşman devletler, olası çatışma alanları, Büyük Güçler’in çıkar çatışmaları üzerinde durularak istihbarat hedefleri tanımlanmıştır. Türkiye’ye askerî gözlemci gönderilmesi de planın tamamlanması sonrasında Avrupalı Devletlerin Balkanlar ve Orta Doğu’daki çıkar çatışmalarının gözlemlenmesi ihtiyacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. İmparatorluk Savunma Planı 1918, 1923 ve 1936’da yenilenerek olası düşman devletler, istihbarat hedefleri, asker sayısı, gerekli teçhizatlar tekrardan düzenlenmiştir.

Sonuç

Japonya Genelkurmay Başkanlığı, istihbarat teşkilatı yapılanmasını Alman modeline göre düzenleyerek askerî ataşeler ve gözlemcilerle yoğun istihbarat faaliyetleri yürütmüştür. İstihbarat faaliyetleri ilk başlarda ülke savunması gereği kıyıdaş ülkeler Rusya ve Çin üzerine yoğunlaşmıştır. Bu istihbarat faaliyetleriyle elde edilen bilgiler ışığında oluşturulan analizlerin Birinci Çin-Japon Savaşı ve Rus-Japon Savaşı'ndaki olumlu etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Diğer taraftan Avrupa Devletleri'ne gönderilen askerî ataşe ve öğrenciler tarafından yürütülen askerî araştırmalar ile Japon Ordusu'nun modernizasyonu hedeflenmiştir. Askerî ataşe sisteminin tam manasıyla kurumsallaşmasıyla Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat kapasitesi artırılarak uluslararası gelişmelerdeki kabiliyetleri askerî durum analizlerinden diplomasiye kadar genişlemiştir.

Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat yapısı üç ayrı döneme ayrılabilir. Birinci dönem; Kara Kuvvetleri Bakanlığı Genelkurmay Birimi altında, kıyıdaş ülkelerin (Rusya-Çin-Kore) haritaları, askerî durumu, diplomatik ilişkileriyle ilgili istihbaratın toplanma ve Avrupa Devletlerinin askerî sistemlerinin araştırılma dönemidir. İkinci dönem; Genelkurmay Başkanlığı altında Büyük Güçler'in ve kıyıdaş ülkelerin askerî durumu, diplomatik ilişkileri, dış politikalarını içeren bilgilerin toplanma dönemidir. Üçüncü Dönem ise; Genelkurmay Başkanlığı'nın Büyük Güçlerle sınırlı kalmayarak Büyük Güçler'in sömürgecilik faaliyetlerinin bulunduğu bölge ve ülkelerdeki istihbarat faaliyetlerinin de yürütüldüğü dönemdir.

1899 yılında yürürlüğe giren yönetmelikle istihbarat faaliyetlerinin odağı Batılı Güçler'in Uzak Doğu'daki sömürgeleştirme faaliyetlerine yönelmiştir. Bunun nedeni, Birinci Çin Japon Savaşı'ndaki Üçlü Müdahale olarak görülebilir. Japonya geliştirmekte olan bir güç olarak gerekli bilgi, istihbarat birikimine duyulan ihtiyaç nedeniyle bölgedeki sömürgelerde istihbarat faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Bu dönemde istihbarat ağı, sekiz ülkede bulunan askerî ataşeler ve yardımcılıyla, sömürgelerde bulunan askerî gözlemciler ile genişletilerek istihbaratın yerinde teyit edilmesi sağlanmıştır.

İngiliz-Japon İttifakı (1902) kapsamında da bilgi paylaşımı sağlanmıştır. Bu kapsamda İngiltere'de bulunan askerî ataşe ve Hindistan'da görevli bir istihbarat subayıyla bilgi aktarımı sağlanmıştır. Japon-Rus Savaşı öncesinde Genelkurmay Başkanlığı altında "Denizaşırı Ülkeler İstihbarat Derleme-Değerlendirme Kurulu" kurularak, toplanan istihbarat analizi ve kullanımı verimli bir şekilde yürütülmüştür. Savaştan iki yıl öncesine kadar Rusya'nın askerî ve diplomatik durumuyla ilgili kapsamlı bilgi birikimi, Rusya'da bulunan askerî ataşe ve Odesa'ya tayin edilen askerî gözlemci aracılığıyla oluşturulmuştur.

Rus-Japon Savaşı sonrasında ise bu istihbarat ağı, 1907 yılında tamamlanan İmparatorluk Savunma Planı kapsamında Türkiye merkez olmak üzere Doğu Avrupa'ya genişletilmiştir. İmparatorluk Savunma Planı'nda Rus-Japon Savaşı öncesi Rusya'ya yönelik istihbarat hedefi olan Türkiye ve Balkanlar, Avrupalı Güçler'in çıkar çatışma alanı olarak istihbarat hedefi olma konumunu daha da güçlendirmiştir. Türkiye'ye atanan askerî gözlemci ile bu ihtiyaç giderilmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı değişen konjonktüre göre yeni istihbarat hedefleri belirleyerek kapsamlı istihbarat rapor ve analizlerini dış politika üretme sürecine katkıda bulunmak amacıyla Japonya Dışişleri Bakanlığıyla paylaşmıştır. Bu açıdan bakıldığında Genelkurmay Başkanlığı'nın en azından Birinci Dünya Savaşı'na kadar "devlet içinde devlet" olduğundan söz edilemez.

Japonya Genelkurmay Başkanlığı II. Büro'su bürokratik gelişimini Rus-Japon Savaşı'na kadar tamamlamıştır. Genelkurmay Başkanlığı tarafından II. Büro'ya dönem dönem istihbaratın yanı sıra savaş planlama, strateji (ayrıca İmparatorluk Savunma Planı'nın tasarlanması) görevleri verilmişse de İkinci Dünya Savaşı öncesi savaş planlama ve stratejisi I. Büro altında toplanmıştır.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.15120000400, (Dai 10 gazōme kara) Sanbōhonbu Rekishi Sōan (1-3) Meiji 4-13 1/13 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- Naikaku Kanpōkyoku, “*Hōrei Zensho Meiji 6 Nen*”, İnsatsukyoku, 1912.
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C09060001400 Dai 10 gazōme kara Meiji 4 nen yo 6 nen ni itaru Kisoku Jōrei (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C09060301500 Dai 8 gazōme kara Meiji 7 nen Kisoku Jōrei (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref. A03023144500, Dai 1 gazōme Kōbun Betsuroku. Rikugunshōshūkienkanbassui. Meiji kannen-Meiji 8nen. Dai 8 kan. Meiji 5 nen-Meiji 8 nen betsu 00188100 (Shōzōkan: National Archives of Japan)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C09060301500 Dai 4 gazōme Meiji 7 nen Kisoku Jōrei (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.A15111026400 Dai 2 gazōme Kōbun Ruijū.Dai9 hen. Meiji 18 nen. Dai 6 kan. Heisei. Heiseisō. Rikukaigun kansei. Chōga oyobi heiei. Heiki bahitsu oyobi kansen. Chōheirui 00231100 (Shōzōkan: National Archives of Japan)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.A15111150000 Dai 2 gazōme Kōbun Ruijū.Dai 10 hen. Meiji 19 nen. Dai 14 kan. Heisei 3 Rikugunkansei 3 (Shōzōkan: National Archives of Japan)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120032900 Dai 2 gazōme Sanbōhonbu Rekishi Sōan (12-14) Meiji 22-24 8/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.A15111718700 Dai 2 gazōme kara Kōbun Ruijū.Dai 13 hen. Meiji 22 nen. Dai 10 kan. Heisei. Heiseisō. Rikukaigun Kansei (Shōzōkan: National Archives of Japan)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.A15112593200 Dai 2 gazōme kara Kōbun Ruijū.Dai 17 hen. Meiji 26 nen. Dai 9 kan. Kanshoku 3. Kansei 3 (Rikugunshō 2) rui 00639100 (Shōzōkan: National Archives of Japan)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref. A15113076000 Dai 2 gazōme kara Kōbun Ruijū.Dai 20 hen. Meiji 29 nen. Dai 8 kan. Kanshoku 4. Kansei 4 (Nōshōmushō- Shūgiinjimukyoku) rui 00752100 (Shōzōkan: National Archives of Japan)
- Naikaku Kanpōkyoku, “*Shokuinroku*”, İnsatsukyoku, 1912.
- JACARJapanCenterforAsianHistoricalRecordsRef.B15100711200Dai3gazōmeSanbōhonbushokisokukankeizassan (6-1-1-7) (Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Japan)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120040200 Dai 2 gazōme Sanbōhonbu Rekishi Sōan (22-24) Meiji 32-34 12/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C03022938300 Dai 6 gazōme kara Mitsudainikki Meiji 41 nen 11 gatsu-12 gatsu (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120039500 Dai 17 gazōme kara Sanbōhonbu Rekishi Sōan (20-21) Meiji 30-31 11/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120042800 Dai 18 gazōme kara Sanbōhonbu Rekishi Sōan Meiji 35 13/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120045400 Dai 21 gazōme kara Sanbōhonbu Rekishi Sōan Meiji 35 13/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120045500 Dai 23 gazōme kara Sanbōhonbu Rekishi Sōan Meiji 35 13/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C15120045900 Dai 31 gazōme Sanbōhonbu Rekishi Sōan Meiji 36. 1. 4-36. 11. 5 14/29 (Miyazaki Shiryō) (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C03022351400 Dai 16 gazōme Mitsudainikki 4 satsu no uchi 2 Taishō 3 nen (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref.C09060001400 Dai 2 gazōme Meiji 4 yo 6 nen ni itaru Kisoku Jōrei (National Institute for Defense Studies)
- JACAR Japan Center for Asian Historical Records Ref. A03023127600 Dai 1 gazōme Kōbun Betsuroku. Rikugunshōshūkienkanbassui. Meiji Kannen-Meiji 8 nen.Dai 5 kan. Meiji 4 nen- Meiji 8 nen 1 betsu 00185100(Shōzōkan: National Archives of Japan)

İKİNCİL KAYNAKLAR

- T.N. Dupuy, “*A Genius for War: The German Army and General Staff 1807-1945*”, Prentice Hall, 1977.
- Heffernan Michael, “*Geography, Cartography and Military Intelligence: The Royal Geographical Society and the First World War*”, *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series*, Vol. 21, No . 3(1996)
- Cristopher Andrew “*Secret Service: the making of the British Intelligence Community*” William Heinemann, 1985
- Satō Morio, “*Jōhōsensō to Sanbōhonbu – Nichiro Sensō to Shingai Kakumei*”, Fuyōshobō, 2011.
- Hirose Yoshihiro, “*Sanbōhonbu Rekishi Sōan*”, I. Cilt, Yumani Shobō, 2001.
- Uno Shunichi, “*Katsura Tarō Jiden*”, Heibonsha, 1993.
- Tokutomi Sōhō, “*Rikugun Taishō Kawakami Sōroku*”, Ōzorasha, 1988.
- Hirose Yoshihiro, “*Sanbōhonbu Rekishi Sōan*”, III. Cilt, Yumani Shobō, 2001.
- Tachikawa Kyōichi, “*Wagakoku no Senzen no Chūzaibukan Seido*”, *Bōeikenkyūjo Kiyō*, Cilt 17, Sayı 1, 2014.
- Nakao Yūji, “*Teikokukokubōhōshin Kokubō ni Yō Suru Heiryoku Oyobi Teikokugun Yōhei Kōryō Sakutei Tenmatsu*”, 3. Cilt, *Senshi Kenkyū Nenpō*, Bōei Kenkyūjo, 2000.
- Kitaoka Shinichi, “*Nihon Rikugun to Tairiku Seisaku*”, Tōkyō Daigaku Shuppankai, 2009.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).